

عوامل ناامنی فرهنگی در جامعه اسلامی از دیدگاه آیات و روایات

فاطمه غلامیان نقنه^۱

چکیده:

بدون تردید یکی از مهمترین مؤلفه های اجتماعی که وجود آن در هر جامعه ای، از ضروریات محسوب شده و بدون آن زندگی سعادتمندانه برای آحاد مردم امکان پذیر نمی باشد، مسأله مهم و اساسی «امنیت» می باشد. امری که در واقع منشأ و زیربنای تمامی امور بوده و با عدم آن هیچ گونه فعالیت فردی و اجتماعی دیگر، چه در عرصه ی فرهنگی و چه در عرصه های دیگر، نظیر صنعت، اقتصاد، هنر، سیاست و... انجام پذیر نخواهد بود. در این مقاله ضمن تبیین اهمیت موضوع امنیت به عوامل ناامنی فرهنگی در جامعه اسلامی پرداخته شده است که این عوامل موجب خدشه در روابط سالم میان افراد می شود از این رو لازم است تا جلوی رفتارهای ناهنجار گرفته و به اصلاح رفتار اقدام شود. چرا که اگر ناهنجاری ها در جامعه زیاد شود بنیان جامعه از هم متلاشی می شود و انسجام خود را از دست می دهد و به جای اعتماد متقابل، بی

۱. مقطع تحصیلی : سطح دو

مدرسه علمیه حضرت زهرا «سلام الله علیها»

^۱ Fatmhghlamyan۸۹@gmail.com

اعتمادی جایگزین شده وروابط میان فردی روز به روز دشوارتر و بر آورد نیازهای متقابل گاه ناشدنی می شود و خوشبختی از جامعه رخت می بندد و بجای آرامش و آسایش نا امنی و فقر جایگزین می شود . از جمله علل و عوامل ایجاد نا امنی در جامعه اسلامی بر اساس آموزهای قرآن و روایات بد سرشتی افراد ، کینه توزی ، خشم ، تکبر ، حسد ، سخن چینی ، اشاعه فحشاء، سرقت ، تهمت ، افشاء اسرار مردم ، بد حجابی و بی حجابی وعدم توجه و غفلت از امر به معروف ونهی از منکر و... می باشد که باید این عوامل را شناخت و برای رفع و دفع آنان اقدام کرد. چرا که اگر این عوامل شناسایی نشود و اقدامی برای رفع آنان صورت نگیرد جامعه از لحاظ فرهنگی – اجتماعی دچار معضلات خطرناکی شده که باعث تباهی واز بین رفتن آرمان های جامعه اسلامی خواهد شد .

کلیدواژه ها : امنیت – جامعه – فرهنگ

مقدمه:

امنیت از مقوله های اساسی است که وجود آن در تمام ابعاد زندگی بشری به گونه ای قابل لمس و مؤثر احساس می شود و از دیرباز تا کنون در حیات انسانی منشأ تحولات و دگرگونی های فراوان شده است. قرآن و روایات بیانگر این نکته بسیار مهم هستند که هرگونه امنیتی و در هر بعد از ابعاد آن، در ایمان و اعتقادات معنوی و الهی ریشه دارد و هر گونه ناامنی در هر عرصه ای، بالاخره ریشه اش به بی ایمانی و صفات متقابل ایمان مانند : شرک، کفر، ظلم، استکبار و... برمی گردد. امنیت نخستین و مهمترین شرط یک زندگی سالم اجتماعی است. اصولادر جامعه ما پرداختن به آسیب های اجتماعی و بحث امنیت اجتماعی که به آن بستگی دارد، به شکل کارشناسی مطرح نمی شود. واقعیت این است که در هر جامعه ای پدیده های اجتماعی، بزهکاری ها، ناهنجاری ها و سایر مسائل وجود دارد.

بدون امنیت در هیچ جامعه ای امید تعالی و ترقی وجود نخواهد داشت .

بنابراین، اگر احساس ناامنی اجتماعی در جامعه وجود دارد، این احساس تا حدودی واقعی است و این احساس گاهی می تواند در مراحل، بیشتر از خود ناامنی اجتماعی شود و آن زمانی است که مردم اطلاعات درست راجع به ابعاد ناامنی های اجتماعی نداشته باشند.

عوامل ناامنی فرهنگی پیامدهای جبران‌ناپذیری همانند آسیب‌های اجتماعی، انحراف‌های اخلاقی، مهاجرت‌ها و نابهنجاری‌های اجتماعی را به وجود خواهد آورد و در نهایت جامعه را به فضایی نفرت‌انگیز مبدل می‌سازد. لذا این پرسش مطرح می‌شود که چه عواملی موجب ناامنی فرهنگی در جامعه اسلامی از دیدگاه آیات و روایات خواهد شد؟

هدف از بررسی و تبیین این موضوع، آن است که عوامل ناامنی فرهنگی مانند: سخن‌چینی، افشای اسرار مردم، سرقت، تهمت، اشاعه فحشا، ارتباط با نامحرم و... شناخته شود و راهی در جهت برطرف کردن این عوامل بدست آید تا زمینه رشد و توسعه جامعه و افراد آن فراهم آید، چرا که بدون امنیت فرهنگی - اجتماعی، جامعه دچار تزلزل و فروپاشی و رکود خواهد شد و آسیب‌های جدی به بنیان جامعه اسلامی وارد می‌شود.

از زمانی که مباحث مربوط به امنیت فرهنگی - اجتماعی مورد توجه و بررسی نویسندگان و پژوهشگران قرار گرفته، توجه به عوامل ناامنی فرهنگی در تحقیقات و تالیفات آن‌ها جای مهمی داشته است. در کتب و مقالات و مجلات، مطالب ارزشمندی در این باره به چشم می‌خورد، که البته هر کدام از زاویه خاصی به این بحث پرداخته‌اند. عده‌ای درباره ضرورت، عده‌ای درباره جایگاه، عده‌ای هم درباره پیامدها سخن گفته‌اند. از جمله کتاب تاملات فرهنگی، نوشته سید رضا تقوی و همچنین کتاب احساس ناامنی اجتماعی شهر وندان، نویسنده: سید مجتبی رضوی طوسی، بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که تا به حال کار جامع و مستقلی که از دیدگاه آیات و روایات به عوامل ناامنی فرهنگی در جامعه اسلامی پرداخته باشد انجام نگرفته، همچنین کتبی که نوشته شده، به صورت جامع و کامل به این موضوع نپرداخته است. از آنجایی که مساله امنیت فرهنگی - اجتماعی در جامعه اسلامی امری بسیار ضروری است و ناامنی فرهنگی معضلات جبران‌ناپذیری را به همراه خواهد داشت، بنابراین در این نوشتار بر آنیم تا از دید تازه و روشی نو به بررسی این موضوع بپردازیم.

مفهوم شناسی :

معنای لغوی واصطلاحی امنیت

تعریف لغوی :

[آنی یَ] (از ع ، حامص) بی خوفی و امن^۱

بی بیمی . ایمنی . (مص) ایمن شدن . در امان بودن .^۲

رامش، آسایش، بی هراسی، بی بیمی، بی هراسی، زندهار، زندهارداری^۳

امنیت در لغت حالت فراغت از خطر و هرگونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند.^۴

امنیت یعنی رهایی نسبی از تهدیدات زیان رساننده.

امنیت به معنای فقدان تهدید یا به عبارت دیگر فقدان نا امنی است.

تعریف اصطلاحی:

امنیت برگرفته از واژه امن است. امن ضد ترس و به گفته برخی نقیض آن است.^۵ واژه «امن» یعنی بی گزند و بی آسیب و دارای آرامش. امنیت هم یعنی بی گزند و بی آسیبی یا حالتی که در آن گزند و خطر و آسیب راه ندارد و آرامش در آن برقرار است.

و به معنی در امان و آسایش بودن، مصونیت از خطر و ترس و آرامش خاطر می باشد.

امنیت در یک جامعه یعنی اینکه آن جامعه در معرض خطر قرار نگرفته و آزاد از هر گونه تهدید و یا ترس از خطر باشد. امنیت یک کشور یعنی مقدار ثباتی که آن کشور از آن برخوردار است .^۶

^۱.رامپوری ، غیاث الدین محمد بن جلال الدین بن شرف الدین، غیاث اللغات ، ص ۱۵۸

^۲. معین ، محمد ،فرهنگ فارسی معین .ص ۱۲۸

^۳. دهخدا ، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا ، ص ۲۵۳

^۴. دانشنامه سیاسی، آشوری، داریوش، ص ۳۸، چ سوم

. (ر.ک: بقره/ ۱۲۶؛ نساء/ ۹۱؛ مائده/ ۲؛ یوسف/ ۹۹؛ ابراهیم/ ۳۵؛ نحل/ ۱۱۲؛ نور/ ۵۵؛ شعراء/ ۱۴۲ و ۱۴۶؛ قصص/ ۵۷؛ تین/ ۳؛

^۵قریش/ ۴).

^۶ فصلنامه مطالعات سیاسی روز سال ۶ شماره ۲۱ پاییز ۸۵ ص ۲۸.

معنای لغوی واصطلاحی جامعه :

تعریف لغوی :

در لغت، اسم فاعل مونث از مصدر «جَمَع» به معنای گرد کردن، گرد هم آوردن، فراهم کردن یا فراهم آوردن، و برهم افزودن است. و بنابراین، به معنای گرد آورنده، فراهم کننده یا آورنده، برهم افزاینده و در برگیرنده خواهد بود.^۱

(م ع) [ع . جامعه] (ا). گروه مردم یک شهر، کشور، جهان یا صنفی از مردم مانند جامعه بشریت ، سیاه پوستان و...^۲.

تعریف اصطلاحی :

مجموعه ای از افراد انسانی که با نظامات و آداب و سنن و قوانین خاص به یکدیگر پیوند خورده و زندگی دسته جمعی دارند، جامعه را تشکیل می دهد.^۳

جامعه شامل جمع کثیری از انسانها می باشد که به خاطر یک سلسله ای از نیازها و خواسته های خود و تحت نفوذ یک سلسله از عقاید و تفکرات و آرمانها در هم ادغام شده و یک زندگی مشترکی دارند.^۴

معنای لغوی واصطلاحی فرهنگ :

تعریف لغوی :

[فَ هَ] (ا) (از: فر، پیشوند + هنگ از ریشه ُ ثنگ اوستایی به معنی کشیدن و فرهختن و فرهنگ) هر دو مطابق است با ادوکات و ادوره در لاتینی که به معنی کشیدن و نیز به معنی تعلیم و تربیت است . به معنی فرهنگ است که علم و دانش و ادب باشد.^۵

۱. مصباح یزدی، محمد تقی ، جامعه و تاریخ از دیدگاه قرآنص ۲۱

۲. معین، محمد ، فرهنگ فارسی معین ، ص ۳۴۲

۳. مطهری، مرتضی ، مقدمه ای بر جهان بینی اسلامی (جامعه و تاریخ)، ص ۳۱۳

۴. بروس کوهن، مبانی جامعه شناسی، مترجم غلام عباس توسلی، رضا فاضل، ص ۵۹

۵. دهخدا، علی اکبر ، لغت نامه دهخدا، ص ۵۴۳

در جامعه ای که بدحجابی رواج پیدا کند، چشم و هم چشمی ها و ارائه هر چه بهتر زینت آرای، تمامی نخواهد داشت و زنان سعی می کنند تا چشمان بیشتری را متوجه خود سازند و در معرض دید همگان قرار گیرند و این امر تمامی نخواهد داشت تا جایی که تمام افراد جامعه را آلوده سازد. در نتیجه، ناامنی نه تنها دامن خود بدحجاب را می گیرد بلکه خیلی سریع به اجتماع سرایت می کند و جامعه را از فعالیت های سالم باز می دارد.

بسیاری از کجروی های گوناگون اجتماعی مانند مدگرایی، شورش ها و درگیری های خیابانی و آزارهای جنسی، از بدحجابی و بی هویتی اجتماعی سرچشمه می گیرند.^۱

نتیجه گیری :

نتیجه آنکه «امنیت» از چنان ارزش والایی برخوردار است که بهشت با تمام خوبی ها و امتیازاتش بدون آن گوارا نخواهد بود و تمام نعم این دارالسلام با بودن امنیت است که قابل بهره برداری و استفاده می شود. به تعبیر دیگر «بهشت ناامن» جز دوزخی سراسر رنج و مشقت نخواهد بود و با «امنیت» است که بهشت، بهشت می شود.

نعمت امنیت ریشه همه نعمتها است و حقا چنین است زیرا هر گاه امنیت از میان برود، سایر مسائل رفاهی و مواهب مادی و معنوی نیز به خطر خواهد افتاد، در یک محیط ناامن، نه اطاعت خدا مقدور است و نه زندگی توأم با سربلندی و آسودگی فکر و نه تلاش و کوشش و جهاد برای پیشبرد هدفهای اجتماعی.

نا امنی اجتماعی که گاه به حد بحران اجتماعی می رسد و کیان جامعه را تهدید می کند، نظیر رواج سرقت، قتل، آشوب و ... است. یکی از عوامل مهم پدید آمدن آن ها نیز دوری از آموزه های دینی و الهی و عدم تربیت آحاد جامعه به تعلیمات پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) است. یقیناً اگر روح ایمان در جامعه ای بیدار باشد و در دل و جان مردم، عشق و محبت به خداوند و به انسان ها وجود داشته باشد و همه در برابر کاستی ها و نا برابری های موجود در جامعه احساس مسئولیت کنند، چیزی به نام سرقت یا قتل و آشوب و ... معنی نخواهد داشت

۱. محبوبی منش، حسین، تحلیل اجتماعی مسأله حجاب، ص ۲۶۶

بدیهی است که با زدودن عوامل ناامنی یعنی ریشه کن شدن فقر، برچیده شدن ظلم و فساد، جلو گیری از تخلف و... نا امنی خود بخود از جامه ریشه کن خواهند شد زیرا با توسعه رفاه و آسایش عمومی، فقر از جامعه رخت برمی بندد و از سوی دیگر با برقراری عدالت و مقابله با عوامل مخل امنیت و اجرای حدود الهی در مورد قانون شکنان و متعرضین به حریم افراد، آزادی عمل از آنان سلب شده و به طور طبیعی انگیزه ی ایجاد ناامنی نیز از بین خواهند رفت و در نتیجه زمینه های نا امنی و بزهکاری های اجتماعی، منتفی خواهند شد.

منابع و مآخذ:

قرآن کریم

نهج البلاغه

ابن منظور محمد بن مکرم. لسان العرب. دار صادر. بیروت. چاپ: سوم. ۱۴۱۴ ق

آیه الله مکارم شیرازی ناصر. تفسیر نمونه. دار الکتب الاسلامیه. تهران. چاپ اول. ۱۳۷۴ ش

برگزیده تفسیر نمونه. نشر دارالکتب الاسلامیه. تهران. چاپ سیزدهم. ۱۳۸۲ ش

جعفری، شهین، اهمیت و آثار نماز در زندگی انسان، انتشارات قانون یار، ۱۳۸۲ ه ش

جوادی آملی، عبدالله، نظارت عمومی، امر به معروف و نهی از منکر از عوامل پیشرفت، پاسدار اسلام، قم،

انتشارات صدرا. چاپ دوم، ۱۳۷۵ ه ش

حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، تهران: المکتب الاسلامیه، ۱۳۶۷

حسین غفاری ساروی. آیین بندگی و نیایش. بنیاد معارف اسلامی. قم. چاپ اول. ۱۳۷۵ ش

دهخدا، علی اکبر. لغت نامه دهخدا، محمد معین و جعفر شهیدی، تهران: مؤسسه لغتنامه دهخدا (روزنه)،

۱۳۷۲

راغب الاصفهانی. مفردات الفاظ القرآن الکریم. طلیعه النور. تهران. چاپ چهارم. ۱۴۲۹ ق

رجبی، عباس، حجاب و نقش آن در سلامت روان، انتشارات صدرا، چاپ دوم، ۱۳۹۰

رسولی محلاتی، سید هاشم. ترجمه غررالحکم و دررالکلم، چاپ دوم، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۷

ساجدی، ابو الفضل، دین گریزی چرا، قم انتشارات طه، چاپ اول، ۱۳۸۶، ه ش

طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، دفتر انتشارات اسلامی،

۱۳۶۲

طبرسی، ابوعلی الفضل ابن الحسن، مجمع البیان، ترجمه سید ابراهیم میر باقری و همکاران، تهران،

فراهانی ۱۳۶۰.

الطبرسی، حسن بن فضل، مکارم الاخلاق، تهران: سال ۱۳۷۶

عباس ، پژوهشی در فرهنگ حياء ، انتشارات صدرا ، چاپ سوم ، سال ۱۳۸۰ پسندیده ،
 علی رضا صابری یزدی / محمد رضا انصاری محلاتی. الحکم الزاهره با ترجمه انصاری. مرکز چاپ و نشر
 سازمان تبلیغات اسلامی. قم. چاپ دوم. ۱۳۷۵ ش
 علی احمد پناهی، راهکارهای ایجاد آرامش روان در زندگی فردی از منظر روایات ، مجله معرفت، ش ۷۵، ص
 ۱۹.

عمید حسن. فرهنگ فارسی عمید. انتشارات امیرکبیر. تهران. چاپ شانزدهم. ۱۳۶۰ ش
 قرایتی ، محسن ، پیوند های نماز ، تهران ، ستاد اقامه نماز ، ۱۳۹۱ ه ش
 قرائتی محسن. تفسیر نور. نشر مرکز فرهنگی درسهایی از قرآن. تهران. چاپ یازدهم. ۱۳۸۳ ش
 قرشی سید علی اکبر. قاموس قرآن. دار الکتب الإسلامیة. تهران. چاپ: ششم. ۱۳۷۱ ش
 الکسنو، ریتال و ربچاد، زمینه ی روان شناسی، ترجمه ی محمدتقی براهنی، بهروز، تهران، سال، ۱۳۶۷
 عبدالواحد آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، چاپ دوم، قم، دارالکتب الاسلامی
 کلینی، محمد ابن یعقوب ، ترجمه اصول کافی ، لطیف وسعید راشدی ، ج ۱ و ۲ و ۳ ، چاپ اول ، قم ، دانش،
 ۱۳۸۸،

کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، ترجمه ی سیدجواد مصطفوی، ج ۱، ص ۳۰، تهران: چاپ دوم، ۱۳۷۷
 کلینی، محمد بن یعقوب، فروع الکافی، بیروت: دار الاضواء، ۱۴۰۵
 مترجمان. ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن. انتشارات فراهانی. تهران. چاپ اول. ۱۳۶۰ ش
 مجلسی، محمد باقر. (علامه مجلسی)، بحارالانوار، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۲
 محمد دشتی. نهج البلاغه- ترجمه دشتی. مشهور. قم. چاپ اول. ۱۳۷۹ ش
 محمدی ری شهری، محمد. میزان الحکمة، حمید رضا شیخی، چاپ سوم، قم: مؤسسه فرهنگی دارالحديث،
 ۱۳۷۷
 مصطفوی حسن. التحقيق فی کلمات القرآن الکریم. بنگاه ترجمه و نشر کتاب. تهران. چاپ نامشخص. ۱۳۶۰
 ش

مصطفوی ، محمد ، روش های پیشگیری از آفات بد حجابی و بی حجابی ، بی تا ، ۱۳۸۰
 مطهری ، مرتضی ، مسأله حجاب ، تهران ، انتشارات صدرا ، ۱۳۶۵ ه ش

معرفت، محمد هادی ، تعلیق و تحقیق عن امهات مسایل القضا ، قم ، انتشارات طه ، چاپ سوم ، ۱۴۲۵ ق
 معین، محمد. فرهنگ معین، چاپ اول، تهران: زرین با همکاری نگارستان کتاب، ۱۳۸۲
 شیخ صدوق، علل الشرائع قم، انتشارات داوری، چاپ دوم، ۱۳۶۲ ه ق
 مکارم شیرازی ، ناصر ، همکاران، تفسیر نمونه، دارالکتب اسلامیة ، تهران ، ۱۳۵۳-۱۳۶۶
 موسوی همدانی سید محمد باقر. ترجمه تفسیر المیزان. قرآن به قرآن و اجتهادی. دفتر انتشارات اسلامی
 جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم. چاپ پنجم. ۱۳۷۴ ش
 نوری الطبرسی، میرزا حسن، مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۱۹۳، قم: موسسه ی آل البيت، ۱۴۰۷
 نوری طبرسی، حسین. (میرزای نوری)، مستدرک الوسائل فی مستنبط المسائل، قم: المكتبة الاسلامیة،
 ۱۳۸۲
 ویلیام جیمز، دین و روان، ترجمه ی مهدی قائنی، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، تهران، بی تا.